

Міністерство освіти і науки України
Житомирський державний університет імені Івана Франка
Навчально-науковий інститут педагогіки
Кафедра педагогіки

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на здобуття освітньо-кваліфікаційного рівня «магістр»

на тему: «ДИДАКТИЧНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИХ ЗДІБНОСТЕЙ
УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ЗАСОБАМИ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ»

Виконала:
студентка VI курсу, 61 групи
напряму підготовки 8.01010201
Початкова освіта
денної форми навчання
Глушенко Вікторія Іванівна
Керівник: доктор педагогічних наук,
професор
Антонова Олена Євгеніївна
Рецензент: кандидат педагогічних наук
Н.В.Шигонська

«Допущено до захисту»

Завідувач кафедри: доктор педагогічних наук, професор Антонова О.Є

(підпис)

« _____ » _____ 2015 року

Житомир – 2015 рік

ЗМІСТ

ВСТУП.....	2
РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ РОЗВИТКУ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИХ ЗДІБНОСТЕЙ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ЗАСОБАМИ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ	
1.1.Розвиток інтелектуальних здібностей учнів як наукова проблема.....	6
1.2.Особливості розвитку інтелектуальних здібностей дітей молодшого шкільного віку.....	22
1.3.Інтерактивні технології як провідний засіб розвитку інтелектуальних здібностей молодших школярів.....	27
Висновки до розділу I.....	40
РОЗДІЛ II. ВИВЧЕННЯ ПРОБЛЕМИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ НАВЧАННЯ УЧНІВ МОЛОДШИХ КЛАСІВ ШЛЯХОМ ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ	
2.1 Діагностика стану розвитку інтелектуальних здібностей учнів початкової школи засобами інтерактивних технологій.....	42
2.2 Дидактичні засади використання інтерактивних технологій на уроках в початковій школі.....	60
2.3 До методичної скарбнички вчителя.....	74
Висновки до розділу II.....	91
ВИСНОВКИ.....	93
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	95
ДОДАТКИ.....	100

ВСТУП

Сучасний етап розвитку українського суспільства характеризується глибокими соціально-економічними перетвореннями, коли від людини вимагаються не тільки знання і вміння, а й розвинені особистісні якості, які давали б їй змогу активно долучатися до творчої діяльності. Сьогодні школа повинна створити всі умови для розвитку особистості школяра. На сучасному етапі вимоги до розвитку школяра є дуже високими – це і розвиток пізнавальних потреб та інтересів, емоційний розвиток, розвиток цілісних орієнтацій, розвиток розумових сил, спрямовувати навчання не на заучування, а на формування в учнів здібностей самостійно осмислювати навколишню дійсність. Це передбачає перебудову процесу навчання, кінцевою метою якого має бути розкриття індивідуальних можливостей та самоактуалізація особистості кожного школяра. В освітніх документах акцент ставиться на розвиток інноваційних освітніх технологій в навчальному процесі для переходу освіти на нову, особистісно-орієнтовану парадигму. Визначальною рисою особистісно орієнтованого навчання є взаєморозуміння, взаємодія, творча співпраця вчителя та учнів, викладача й студентів, викладача і вчителів (на курсах підвищення кваліфікації). За результатами досліджень оптимальним для розвитку особистості є діалогічне педагогічне середовище, в якому особистість визнається цінною, вільною і шанованою. Навчальний процес у контексті діалогу – це активна взаємодія та спілкування його учасників, тобто інтеракція, що здійснюється за допомогою відповідних методів.

Проблема застосування інтерактиву в навчальному процесі була у центрі уваги таких дослідників як О.Сльникової, Г.Коберник, О.Коберника, Т.Кравченко, Л.Пироженко, Г.Кривчикової, М.Крайньої, В.Мельник, Н.Побірченко, О.Пометун та ін., які обґрунтовують доцільність

застосування інтерактиву для підвищення ефективності навчального процесу.

Теоретичні аспекти, пов'язані з визначенням сутності інтерактивних методів, їх класифікації, дефініцією найбільш розповсюджених їх видів для розв'язання навчальних завдань, набули висвітлення в роботах російських: (Г.Самохіна, Г.Мітіна, Н.Суворова, С.Стилік, Г.Шевченко, О.Коротаєва) та українських: М.Скрипник, А.Мартинець, О.Пометун, Л.Пироженко та ін.) вчених.

Педагогічною теорією і практикою накопичено багатий досвід щодо розкриття змісту інтерактивних технологій, розробки та їх використання. Проте поза увагою залишився такий важливий напрям, як визначення дидактичних засад розвитку інтелектуальних здібностей при застосуванні інтерактивних методів у процесі навчання молодших школярів. Як наслідок, спостерігається або нехтування з боку вчителів інтерактивними методами, або, навпаки, перенасичення ними навчального процесу. Така ситуація зумовлює виникнення протиріччя між соціальним замовленням щодо результатів навчання та реальними способами його досягнення. Це стало передумовою вибору теми дослідження.

Мета дослідження – визначити, теоретично обґрунтувати й експериментально перевірити вплив інтерактивних технологій навчання на розвиток інтелектуальних здібностей молодших школярів.

Об'єкт дослідження – навчально-виховний процес початкової школи.

Предмет дослідження – дидактичні засади розвитку інтелектуальних здібностей учнів початкових класів засобами інтерактивних технологій.

Завдання:

1. Проаналізувати наукову літературу з проблеми дослідження;

2.Визначити сутність, структуру й особливості застосування інтерактивних методів навчання в початкових класах, здійснити їх класифікацію.

3.Визначити рівень інтелектуальних здібностей учнів і їх відповідність віковим особливостям дітей молодшого шкільного віку.

4.Встановити та розкрити дидактичні засади застосування інтерактивних методів для розвитку інтелектуальних здібностей.

5.Розробити методичні рекомендації та пропозиції вчителю щодо розвитку інтелектуальних здібностей учнів початкових класів.

Методи дослідження:

теоретичні: аналіз, синтез, індукція, дедукція для уточнення сутності основних понять дослідження; класифікація для систематизації критеріїв і показників;

емпіричні: бесіди, анкетування, спостереження, проблемний метод, тестування для діагностування рівня інтелектуальних здібностей учнів початкової школи; експеримент для перевірки гіпотези.

Наукова новизна: теоретично обґрунтовано та узагальнено особливості розвитку інтелектуальних здібностей учнів початкових класів, розроблено критерії і показники сформованості рівня інтелектуальних умінь, дана їх якісна характеристика, розроблено до методичної скарбнички вчителя рекомендації щодо шляхів підвищення розвитку інтелектуальних здібностей молодших школярів.

Практичне значення: вчителі і вихователі зможуть використовувати у навчально-виховній діяльності методичні рекомендації, розробки уроків та завдання для покращення ефективності процесу навчання та розвитку

інтелектуальних здібностей молодших школярів шляхом використання у навчально-виховному процесі інтерактивних технологій.

Публікації: результати дослідження знайшли своє відображення у науковій статті «Дидактичні засади застосування інтерактивних технологій навчання у початковій школі», опублікованій у збірнику науково-методичних праць «Професійна підготовка фахівців у системі неперервної освіти» Житомирського державного університету імені Івана Франка : зб. наук. праць - Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І.Франка, 2015. – 380 С.

Апробація: Результати дослідження були оприлюднені на науковій конференції «Професійна підготовка фахівців в системі неперервної освіти» 23 квітня 2015 року.

Структура: Магістерська робота складається з вступу, двох розділів, висновків до них, загальних висновків, списку літературних джерел та додатків.

ВИСНОВКИ

Ми розглянули розвиток інтелектуальних здібностей учнів як наукову проблему; визначили сутність, структуру й особливості застосування інтерактивних технологій навчання в початкових класах, представили позитивні та негативні сторони інтерактивного навчання; особливості розвитку інтелектуальних здібностей дітей молодшого шкільного віку; інтерактивні технології як провідний засіб розвитку інтелектуальних здібностей молодших школярів. Провели діагностику стану розвитку інтелектуальних здібностей учнів початкової школи засобами інтерактивних технологій; визначили сучасний стан використання інтерактиву у початкових класах; описали дидактичні засади використання інтерактивних технологій на уроках в початковій школі задля їх ефективності; розробили методичні рекомендації та пропозиції вчителю щодо розвитку інтелектуальних здібностей учнів початкових класів. До методичної скарбнички вчителя навели конкретні приклади використання окремих інтерактивних технологій на різних уроках. Інтелектуальний розвиток учнів залежить від особистості вчителя, його інтелектуального розвитку. Саме тому у процесі навчання інтелектуальний розвиток учнів виступає як мета діяльності вчителя, так і засіб інтелектуального розвитку особистості самого вчителя, підвищення рівня його компетентності і рівня педагогічної майстерності. Організація інтерактивного навчання передбачає моделювання життєвих ситуацій, використання рольових ігор, спільне вирішення проблеми на основі аналізу обставин та відповідної ситуації. Воно ефективно сприяє формуванню навичок і вмінь, виробленню цінностей, створенню атмосфери співробітництва, взаємодії, дає змогу педагогу стати справжнім лідером дитячого колективу. Інтерактивна взаємодія виключає як домінування одного учасника навчального процесу над іншими, так і однієї думки над іншою. Для ефективного застосування інтерактивного навчання, зокрема для того, щоб охопити необхідний

матеріал і глибоко його вивчити, учитель повинен старанно планувати свою роботу, реалізувати ідею співробітництва вчителя та учнів в доброзичливій атмосфері, використовувати методи, адекватні вікові учнів, враховувати темп роботи і здібності кожного. Під час інтерактивного навчання учні вчаться бути демократичними, спілкуватися з іншими людьми, критично мислити, приймати продумані рішення. Дослідження показують, що інтерактивне навчання дозволяє збільшити процент засвоєння матеріалу, оскільки впливає не лише на свідомість учня, а й на його почуття, волю. Інтерактивні методи навчання є частиною особистісно-зорієнтованого навчання, оскільки сприяють соціалізації особистості, усвідомлення себе як частини колективу, своєї ролі і потенціалу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Айзенк Г.Ю. Интеллект: нові погляди // Питання психології – К. – 1995. – №1.
2. Акімова М.К., Козлова В.К. Психологічна корекція розумового розвитку школярів. – М, 2000. – С. 23–42.
3. Актуальні питання формування інтересу у навчанні / За ред. Г.І. Щукіної. – М., 1984.
4. Амонашвили Ш. А. Личностно-гуманная основа педагогического процесса / Ш. А. Амонашвили. – Л. : Университетское, 1990. – 560 с.
5. Бітянова М.Р., Азарова Т.В., Афанасьєва Е.І., Васильєва Н.Л. Робота психолога в початковій школі. – К., 1999. – С. 179–210.
6. Бондарчук Е. И. Основи психологии и педагогики / Е.И. Бондарчук, Л.И Бондарчук. – К.: МАУП, 1999. – 168 с. с.38.
7. Бурлачук Л.Ф., Блейхер В.М. Психологічна діагностика інтелекту особистості. – К., 1978.
8. Варшавський І.А. Основи вікової періодизації // Вікова фізіологія. – Л., 1989.
9. Галузинський В.М. Педагогіка: теорія та історія. – К., 1995.
10. Гільбух Ю.З. Темперамент і пізнавальні здібності школяра: (Діагностика, педагогіка). – К., 1992.
- Гончаренко С. Український педагогічний словник. – К., 1997. – С. 98–146.
11. Грейс Крейг Психологія розвитку. – С.ЇП., 2000. – С. 77.
12. Доналдсон М. Мислительська діяльність дітей – М., 1985. – С. 17.
13. Доротюк В. І. Діагностика індивідуальних відмінностей учнів загальноосвітньої школи при комплектуванні профільних класів : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. психол. наук : спец. 19.00.07 „Педагогічна та вікова психологія” / В. І. Доротюк. – Київ, 2001. – 17 с.

14. Ельконін Д.Б. Особливості психічного розвитку дітей 6–7 річного віку. – М., 1988. – С. 132.
15. Єльнікова О. Інтерактивні методи навчання, їх місце у класифікації педагогічних інновацій // Дайджест педагогічних ідей та технологій. — 2001. — № 6. — С. 52—53.
16. Завалишина Д.Н. Психологічна структура здібностей. – М., 1991. – С. 14.
17. Завгородня Н. М. Педагогічні умови соціалізації обдарованих учнів у навчально-виховному середовищі загальноосвітнього навчального закладу : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед.наук : спец. 13.00.05 „Соціальна педагогіка” / Н. М. Завгородня. – Київ, 2006. – 22 с.
18. Загальна психологія: [підручник / за заг. ред. С. Максименко]. – Вінниця, 2004. – 465с.
19. Задоя Є. С. Використання можливостей нетрадиційних технологій у підготовці майбутнього вчителя // Технології неперервної освіти : проблеми, досвід, перспективи розвитку / Є. С. Задоя. – Миколаїв : МФ НаУКМА, 2002. – С. 92-95.
20. Занков Л. В. Избранные педагогические труды / Л. В. Занков. – М. : Педагогика, 1990. – 416 с.
21. Зеер Э. Ф. Личностно-ориентированное профессиональное образование / Э. Ф.Зеер. – М., Академия профессионального образования, Институт развития профессионального образования. – 2002. – 44 с.
22. Закон України «Про освіту» – К., 1996.
23. Інтелектуальні здібності у структурі обдарованості особистості // Особистісні інтелектуальні якості обдарованого учня у підлітковому віці: матеріали Всеукраїнського науково-методичного семінару. – 21 січня 2011 р. – К., 2011. – С. 35-41.
24. Інтерактивні методи навчання // Енциклопедія освіти / АПН України ; гол. ред. В. Г. Кремінь.– К. : Юрінком Інтер, 2009. – С. 357-358

25. Інтерактивні методи навчання : навч. посібник / (П. Шевчук, П.Фенрих). – Щецін : WSAP, 2005. – С. 7 – 23.
26. Касьяненко, М. Д. Педагогіка співробітництва : навч. посібник / М. Д. Касьяненко. – К. : Вища школа, 1993.– 320 с.
27. Карпенко З.С. Діагностика психічного розвитку дітей 6–7 років. – Івано-Франківськ, 1993.
28. Кичук Н.В. Активізація навчальної діяльності молодших школярів // Початкова школа. – 1998. – №4. – С. 2–4.
29. Колесіна Т. Діагностика і корекція психічного розвитку дітей // Початкова школа. – К. – 2000. – №6. – С. 40–43.
30. Колеченко А. К. Энциклопедия педагогических технологий : Пособие для преподавателей / А. К. Колеченко. – СПб. : КАРО, 2002. – 368 с.
31. Концепція національного виховання. – К., 1996.
32. Леонтьєв А.А. Психологія особистості. – М., 1981.
33. Ломов Б.Ф. Методологічні та теоретичні проблеми психології. – М., 1984.
34. Люблінська А.А. Вчителю про психологію молодшого школяра. – М, 1987. – С. 35–108.
35. Матюшина М.В. Мотивація учення младших школьників. – М, 1984.
36. Музика О.Л. Творчість з позицій суб'єктно цілісного аналізу / О.Л. Музика // Актуальні проблеми науково-методичного забезпечення освітньої практики в системі післядипломної педагогічної освіти : наук.-метод. зб. /за ред. М.М. Забродського. – Київ-Житомир : ЖОІППО, 2006. – С.118-126.
37. М'ясоїд П.А. Загальна психологія: навч. посібник / П.А М'ясоїд. – [2-ге вид., допов.]. – К.: Вища шк., 2001. – 487 с.
38. Облицова З. Г. О некоторых признаках одрэнности / З. Г. Облицова // Нові технології навчання : зб. наук. праць. Шляхи розвитку духовності та

професіоналізму за умов глобалізації ринку освітніх послуг // Спец. випуск № 48. Частина 1. – Київ–Вінниця : Ін-т інноваційних технологій і змісту освіти МОН України ;Вінницький соціально-економічний ін-т Університету „Україна”, 2007. – С. 387–390.

39. Підготовка майбутнього вчителя до впровадження педагогічних технологій : Навч. посіб. / О.М.Пехота та ін.; За ред. І.А.Зязюна, О.М.Пехоти. – К. : Вид-во А.С.К., 2003. –240 с.

40. Подласый И. П. Педагогика : учеб. [для студентов высших пед. учеб. заведений] / И. П. Подласый. – М. : Просвещение : Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 1996. — 432 с.

41. Пометун, О. І. Активні й інтерактивні методи навчання : до питання про диференціацію понять / О. Пометун // Шлях освіти. – 2004. – № 3. – С. 10-15

42. Пометун О. І. Енциклопедія інтерактивного навчання / О. І. Пометун. – К., 2007. –144 с.

43. Пометун, О. І. Інтерактивні методи навчання / О. Пометун. – // Енциклопедія освіти / АПН України ; гол. ред. В. Г. Кремень. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – С. 357.

44. Пометун, О. І. Сучасний урок : інтерактивні технології навчання / О. І. Пометун, Л. В. Пироженко. – К. : А.С.К., 2004 – 192 с.

45. Рубінштейн С.Л. Основи загальної психології. - М., 1946. - 703 с.

46. Современные образовательные технологии. Селевко Г.К. М.: 1998. - 256 с.

47. Стребна О.В. Інтерактивні методи навчання в практиці роботи початкової школи. В 6-е. - Х.:Вид. група «Основа», 2008.

48. Стяглик І.Н. «Умови раціонального використання нетрадиційних форм навчання в загальноосвітній школі», науково-методичний збірник, Харків, 1996р.

49. Сухомлинський В. О. Вибрані твори: в 5 т.– К. : Радянська школа, 1976. –Т. 3. – 246 с.
50. Сухомлинский, В. А. Сердце отдаю детям. Рождение гражданина. Письма к сыну / В. А. Сухомлинский . – 2-е изд. – К. : Рад. шк., 1987. – 544 с.
51. Теплов Б.М. Проблемы индивидуальных відмінностей. - М., 1961. - 536 с.
52. Теплов Б.М. Здатність і обдарованість. - В кн.: Вчені записки Інституту психології. М., 1941, т. II, с. 3-56.
53. Химинець В.В. Інновації в сучасній школі. – Вид. ЗППО. – Ужгород, 2004. -168 с.
54. Холодная М. А. Психология интеллекта. Парадоксы исследования / М. А. Холодная. – М. : Барс, 1997. – 96 с.
55. М. Ворон, Ю. Найда. Множинний інтелект: від теорії до практики [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://osvita.ua/school/theory/1740/>
56. [Електронний ресурс]. – Режим доступу :
<http://zlatopil.com.ua/life/item/1375-u-kirovohradi-obhovoryly-nyzki-rezultaty-uchniv-na-zno>
57. http://kurs.if.ua/news/v_ukraini_shtucho_zmenshyly_kilkist_dviiechnykyv_sered_abiturientiv_aby_vuzy_otrymaly_bilshe_platnyh_studentiv_19087.html
58. <http://pedpresa.com.ua/biblioteka/interaktyvni-metody-na-suchasnomu-urotsi/>
59. <http://teacher.at.ua/publ/13-1-0-179>